

Skjøtselsplan for slåttemark og naturbeitemark på Gol bygdemuseum (Skaga) i Gol kommune, Oslo og Viken fylke

Oppfølging av tradisjonell slåttemark som utvalgt naturtype

Slåttemark på tunet på Gol bygdemuseum. Foto: Tonje Berland

TITTEL: Skjøtselsplan for slåttemark på Gol bygdemuseum (Skaga) i Gol kommune, Oslo og Viken fylke Oppfølging av tradisjonell slåttemark som utvalgt naturtype
FORFATTER(E): Tonje Berland, Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter

DATO: 25.1.2023	RAPPORT NR./ 10/2023 i rapportserien til klima- og miljøvernavdelingen, Statsforvalteren i Oslo og Viken	PROSJEKTNR:	SAKSNR.
ISBN: 978-82-93931-41-6	ISSN:	ANTALL SIDER:	ANTALL VEDLEGG:

OPPDRAKSGIVER: Statsforvalteren i Oslo og Viken	KONTAKTPERSON: Hallvard Holtung
---	---

SAMMENDRAG: Naturtypen semi-naturlig eng er kategorisert som sårbar (VU), og slåttemark er sterkt trua (EN) ifølge Norsk rødliste for naturtyper 2018. Slåttemark fikk i 2011 særskilt sikring ved at den fikk status som utvalgt naturtype (UN) gjennom naturmangfoldloven. På oppdrag for Statsforvalteren i Oslo og Viken fikk Tonje Berland i 2022/2023 i oppdrag å utforme skjøtselsplan for lokaliteten med slåttemark og naturbeitemark på Gol bygdemuseum/Skaga i Gol kommune. Følgende skjøtselsplan inneholder råd og anbefalinger for skjøtsel, utvidelse av lokaliteten, samt oppdaterte naturtypebeskrivelser av lokaliteten(e) på Gol bygdemuseum/Skaga.

FYLKE:	Oslo og Viken
KOMMUNE:	Gol
STED/LOKALITET:	Gol bygdemuseum/Skaga
GÅRD/BRUK	23/6

GODKJENT Hallvard Holtung <hr/> NAVN	SKJØTSELSPLANEN ER UTFORMET AV: Tonje Berland <hr/> NAVN
---	---

Forord

Skjøtselsplan for Gol bygdemuseum/Skaga i Gol kommune er utført på oppdrag fra Statsforvalteren i Oslo og Viken. Skjøtselsplanen gir faglig funderte anbefalinger for restaurering og skjøtsel av den trua naturtypen semi-naturlig eng, herunder slåttemark og naturbeitemark, (etter NiN og Norsk rødliste for naturtyper 2018), og er i samsvar med handlingsplanen for Utvalgt naturtype slåttemark. Den baserer seg på feltbefaring og/eller intervjuer med grunneieren.

Rapporten er delt inn i to hoveddeler. Første del gir en kort beskrivelse av slåttemark på Østlandet. Andre del er rettet mot den som skal utføre skjøtsel og forvaltningen, og omhandler naturgrunnlaget og dagens drift i området, samt beskrivelsen av konkrete restaurerings- og skjøtselstiltak innenfor lokalitetene. Som vedlegg finnes en beskrivelse av de verdifulle naturtypene som inngår i drifta. Den genererer i hovedsak informasjon rettet inn mot forvaltning, inkludert søkbare egenskaper for området i Miljødirektoratets naturbase.

Til skjøtselsplanen følger et veiledningshefte¹ om slåttemark utarbeidet av Miljødirektoratet, samt Bondens kulturmarksflora for Østlandet utarbeidet av Bolette Bele, Ellen Svalheim og Ann Norderhaug, NIBIO.

Tonje Berland takker oppdragsgiver Statsforvalteren i Oslo og Viken.

Dato/Sted

25.1.2023 Odnnes

Underskrift

¹ For sesongen 2018 finnes dette som utkast

Innhold

Forord	4
1 Slåttemark på Østlandet	6
2 Skjøtselsplan for slåttemark og naturbeitemark på Gol bygdemuseum/Skaga	9
2.1 Innledning	9
2.2 Hensyn og prioriteringer	10
2.3 Tradisjonell og nåværende drift.....	18
2.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen.....	18
2.5 Artsmangfold og eventuelle observerte endringer.....	18
2.6 Mål for verdifull slåttemark/naturbeitemark	18
2.7 Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrensa periode)	19
2.8 Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig).....	19
2.8.1 Slått.....	19
2.8.2 Beite.....	20
2.8.3 Økonomi	20
Skjøtsel og restaurering.....	20
2.9 Oppfølging av skjøtselsplanen	21
2.10 Bilder	22

1 Slåttemark på Østlandet

Tradisjonelle slåttemarker er naturenger i inn-og utmark med ville plantearter, som har blitt slått for å skaffe vinterfôr til husdyra. Slåttemarkene ble gjerne slått seint i sesongen, etter at de fleste plantene hadde blomstra og satt frø. De er ofte overflatelydda for stein, men har i mindre grad vært oppdyrket og tilsådd i seinere tid, og er ikke eller i liten grad gjødsla. Slåttemarkene har tradisjonelt vært høstbeita og kanskje også vårbeita. Hvordan slåttemarkene har vært skjøttet varierer imidlertid fra sted til sted. Slåttemarkene er ofte urterike (blomsterrike), og omtales gjerne som «blomsterenger». De huser også ofte et stort mangfold av insekter.

Artssammensetningen i slåttemarkene kan variere mye på grunn av forskjeller i jordsmonn, høyde over havet m.v. Etter fuktighetsforholdene skilles det mellom tørreng, friskeng og fukteng.

I tørr-friskengene på Østlandet vokser vanlige arter som grasene gulaks og engkvein, samt bleikstarr, ryllik, blåklokke, tepperot, øyentrøst, gjeldkarve, smalkjempe, tiriltunge, hårsveve, småengkall, prestekrage, engtjæreblom, engnellik, storblåfjær, hvitmaure, rødkløver, engknoppurt og rødknapp, men også sjeldnere arter som den trua arten solblom.

To enger i Flesberg. Over: Tørreng med engtjæreblom, prestekrage, gulaks, tiriltunge, stemorsblom. Bildet t.h viser kattefot som ofte vokser tørt og på grunnlendt mark. Under: rikere og friskere eng med brudespore, hjertegras (bilde t.h), harerug, blåfjær, småengkall, rødkløver, gulaks, fuglevikke, tepperot m.m. Alle foto Ellen Svalheim.

Hvis jordsmonnet har litt kalkinnhold kan man også finne gulmaure, vill-løk, flekkgrisøre, vill-lin, flekkmure, rundskolm, fagerknoppurt, dunkjempe, rankfrøstjerne, marianøklebånd, orkideer som brudespore og

hvitkurle, grasarter som dunhavre og hjertegras samt den lille bregnen marinøkkel. Også den sørlige orkideen søstermarihånd kan inngå i slike enger. I seterområdene tilkommer fjellarter som fjelltimotei, setermjelt, blåmjelt, fjellbakkestjerne, fjellfiol og fjellnøkleblom.

Stølsvoll i Valdres med prestekrage, blåklokke, småengkall, fjellgulaks og ulike marinøkler. I seterområdene vokser gjerne engarter fra lavlandet sammen med fjellplanter som fjelltimotei (t.h.). Begge foto Ellen Svalheim.

I frisk slåttemark (dvs. litt fuktigere eng) vokser relativt høyvokste arter som skogstorkenebb, hvitbladtistel, rød jonsokblom, enghumleblom, og ballblom, men også lavere arter som gulaks, ryllik og harerug vokser der. Litt kalkkrevende arter som skogmarihånd og stortveblad kan forekomme, og i fjellet kommer arter som svarttopp til. Fuktenger domineres gjerne av gras- og starrarter samt vanlige arter som enghumleblom og myrfiol. Hanekam kan også være et karakteristisk innslag. Hvis fuktenga er kalkpåvirket kan man finne mer krevende arter som stortveblad.

Frisk - fuktig eng i Kongsberg kommune med bl.a. ballblom, skogstorkenebb, enghumleblom, engsyre. T.h.: I fuktige enger på Østlandet vokser gjerne hanekam. Foto Ellen Svalheim.

Mange gamle slåttemarkar brukes i dag til beite eller er grodd igjen. «Tradisjonelle» slåttemarkar har derfor blitt svært sjeldne og det er spesielt viktig at gjenværende slåttemarkar holdes i hevd. Generelle restaurerings- og skjøtselstiltak er omtalt i veiledningsheftet, og konkrete råd for skjøtsel av din lokalitet beskrives i denne skjøtselplanen. Nærmere omtale av ulike plantearter fra engene finnes i Bondens kulturmarksflora for Østlandet (Bele, Svalheim & Norderhaug 2011). Mye av denne teksten om slåttemark på Østlandet er hentet fra den.

Praktiske råd:

- Slåttemarka slås vanligvis årlig (kan være unntak på svært magre enger og i slåttemyr).
- Gunstig slåttetidspunkt er på ettersommeren (etter frøsetting), fra midten av juli og til midten av august i lavlandet, seinere i fjellet.
- Enga slås med skjærende redskap (moterslåmaskin, lett traktorslåmaskin, ljà eller lignende), og redskapsvalget må tilpasses markas bæreevne.
- Graset må fjernes fra enga, gjerne etter å ha tørket litt på bakken (dette gir god frøspredning).
- Planlegg hvordan graset skal fjernes før du slår (kjøres bort med traktor, rakes til utkanten av enga og presses, bæres bort på høygaffel, dras ut på presenning eller liknende).
- Høyet fra artsrike slåttemarker er svært bra dyrefôr og bør derfor om mulig brukes til det.
- Artsrike slåttemarker skal ikke gjødsles (gjødsling resulterer i at artsmangfoldet i enga reduseres dramatisk).
- Et skånsomt vår- og høstbeite kan være gunstig, men dette må tilpasses i hvert enkelt tilfelle (helst i tråd med tidligere tiders bruk).
- Slåttemarkene skal ikke pløyas, gjødsles eller tilsås.
- Kantsoner og åkerholmer kan trenge skjøtsel i form av jevnlig krattrydding, beiting eller brenning.
- Ved rydding av skog og kratt er det viktig å følge opp med tiltak året etter (f.eks. tidlig vårbeite med sau).
- Slåttemark er gjerne del av et større kulturlandskap. Steingjerder, rydningsrøyser, gamle trær, beitemark, bygninger og vegfår er ofte viktige elementer i et slikt helhetlig landskap.

Se mer konkrete detaljer i din egen skjøtelsesplan.

2 Skjøtselsplan for slåttemark og naturbeitemark på Gol bygdemuseum/Skaga

GRUNNEIER: Gol kommune	ANSVAR SKJØTSEL: Gol bygdemuseum	(NÅVÆRENDE) LOKALITETSVERDI I NATURBASE²: BN00012898 Svært viktig - A	
DATO UTARBEIDING AV 1.SKJØTSELSPLAN: 25.01.2023		DATO BEFARING (1.SKJ.PL.): 21.09.2022	
DATO REVIDERING:		DATO BEFARING (REVIDERING):	
KONTAKT MED GRUNNEIER/BRUKER (TELEFON, BEFARING, EPOST MM): Kartlegging av Gol bygdemuseum/Skaga.			
1.SKJØTSELSPLAN UTFORMET AV: Solfrid Helene Lien Langmo og Dena Utne, Bioreg AS		FIRMA: Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter	
REVIDERT UTGAVE UTFORMET AV: Tonje Berland			
UTVIDELSE SKJØTSELSPLAN OG UTFYLLENDE KARTLEGGING ETTER NIN 2.0: Tonje Berland			
UTM SONE LOKALITET(ER): 32 W	NORD: 6729648	ØST: 494982	GNR./BNR.: 23/6
NÅVÆRENDE AREAL PÅ SKJØTSELSPLAN- /NATURBASE LOKALITET: Ca. 15,7 daa		DEL AV VERNEOMRÅDE: Nei	DEL AV UTVALGT KULTURLANDSKAP: Nei
AREAL (ETTER UTVIDELSE AV EKSISTERENDE LOKALITET): Ca. 17,5 daa totalt			

2.1 Innledning

Gol bygdemuseum/Skaga ble på oppdrag fra Statsforvalteren i Oslo og Viken besøkt og kartlagt av Tonje Berland 21.09.2022 i forbindelse med utforming av skjøtselsplan for slåttemark og naturbeitemark på lokaliteten. Tidligere registreringer og kartlegging er gjort av Jan Erik Eriksen 06.07.1994 i forbindelse med nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud (Eriksen 1995), og Hans Ivar Nesse 17.08.2000 i forbindelse med kartlegging av biologisk mangfold i Hallingdal 2000 - 2003 (Nesse 2003). Lokaliteten ble befart av Rune Solvang og Jørn Magne Forland 29.06.2010, denne befaringen ligger også til grunn for nåværende naturtypefigur i Naturbase.

² Verdisettingen er definert etter DN Håndbok 13 (Direktoratet for naturforvaltning 2007), og faktaark for slåttemark, utformet av Ellen Svalheim (Svalheim 2014). Oppdatert juni 2022 mht NiN 2.0.

Den eksisterende lokaliteten på Gol bygdemuseum/Skaga omfatter i hovedsak et tun på museet med slåttemark, samt områder med naturbeitemark som ligger nord for tunet. I forbindelse med utforming av skjøttsplanen ble lokaliteten i 2022 kartlagt etter siste versjon av Miljødirektoratets instruks (2022) som følger naturkartleggingssystemet Natur i Norge (NiN). Lokaliteten har etter dette fått oppdaterte naturtyper og utforminger som følger instruksjonen og NiN. Som følge av kartleggingen kommer også forslag til utvidelse av lokaliteten, men også til å utelate en del av lokaliteten som siden første registrering i Naturbase er blitt nedbygget.

Gamle Skaga gård med sine opprinnelige hus utgjør kjernen av Gol bygdemuseum. Flere hus er senere kommet til og utgjør nå en større bygningsmasse samlet rundt det gamle tunet på Skaga. Flere av engarealene på Gol bygdemuseum består av gammel kulturmark/semi-naturlig eng og har lang kontinuitet i bruken som fôrressurs til husdyr. Tradisjonell slått, lite oppdyrking og lite gjødsling av engene har gitt stort mangfold av arter knyttet til gammel kulturmark. Lokaliteten ligger på rundt 450 moh. i en delvis sørvendt li litt vest for Gol sentrum. Berggrunnen består av gneis, men den relativt basekrevende vegetasjonen på lokaliteten tyder på at løsmassene som består av morenemateriale, har stor påvirkning på området.

2.2 Hensyn og prioriteringer

Veikant langs Skagaveien sør for bygdemuseet:

Areal: ca. 0,6 daa/200 m veikant

Naturtype og utforming (NiN): S sammensatt av T32-C-16 Svakt kalkrik tørreng med klart hevdpreg eller svakt preg av gjødsling og T40-C-1 Eng-liknende sterkt endret mark (artsrik veikant).

Veikanten er artsrik og bør skjøttes. Noe slått ble nok gjort i 2022, men den er for grovt gjennomført. Slike områder kan med fordel slås hvert år, jamfør «skrapeslått» av slike relativt ulendte og små områder i forbindelse med tradisjonell bruk. Tørr og svakt kalkrik utforming av eng-liknende sterkt endret mark med bl.a. gulmaure, prestekrage, dunkjempe, gjeldkarve, tiriltunge, sølvmore, markjordbær, smørbukk, dunhavre, hvitmaure, granmose m.fl. Noen partier har noe gjødslingspreg, særlig nedenfor de to stabburene, men hele veikanten kan hovedsakelig skjøttes under ett med samme skjøttsregime. Ved mulighet kan det mer gjødslede partiet slås flere ganger gjennom vekstsesongen over noen år. Veikanten må slås årlig, samt rydding eller god slått av løvoppslag (bjørk, selje).

Tunet på Gol bygdemuseum (slåttemark):

Areal: ca. 5 daa

Naturtype og utforming (NiN): Slåttemark. T32-C-16 Svakt kalkrik tørreng med klart hevdpreg eller svakt preg av gjødsling.

Trolig har arealet vært noe oppdyrket, men har nå mest til felles med semi-naturlig eng/natureng. Samme arter som i veikant, men langt bedre hevd enn i veikanten. I enga er det blant annet gulaks, gulmaure, hvitmaure, mye marikåper sp., engtjæreblom, fagerknoppurt, hårsveve sp., ugrasløvetann, ryllik, timotei, engsyre, hundegras, dunhavre, firkantperikum, engfiol, flekkgrisøre (NT). Av beitemarkssopp ble det funnet mønjevokssopp, og potensialet for å finne flere beitemarkssopp på tunet er stort. To store og gamle rognetrær er tilknyttet tunet og må bevares slik de er.

Tunet som helhet er relativt godt skjøttet, men området må slås årlig, samt slås noe bedre rundt husene på tunet, rundt rydningsrøyser og i kantsoner. I slike partier hvor det er gjødslingspreg, mye næringskrevende arter og/eller løvoppslag er det anbefalt å gjennomføre slått to ganger gjennom sesongen. Engarealene ned

fra låven og ned mot selve inngangsporten til museet bærer preg av litt svak hevd og er trolig blitt slått mer sporadisk de siste årene. Her må det innføres årlig slått for å holde denne delen av enga åpen og artsrik.

Naturbeitemark ovenfor tunet på museet:

Areal: ca. 8,5 daa

Naturbeitemark. T32-C-16 Svakt kalkrik tørreng med klart hevdpreg eller svakt preg av gjødsling.

Mye det samme artsinventaret som i veikant og på tunet, men artene befinner seg som ofte i tilfeller med beitemark mer klumpvis og ikke like jevnt fordelt som i slåttemarka på tunet. Steinete naturbeitemark, også med innslag av en del rydningsrøysar. Delvis beitet ned av hest og svært tørt under kartlegging i 2022. I partier er det noe gjødslingspreg, særlig ved inngangen/grinda til naturbeitemarka (ovenfor tunet på museet) der dyra trolig oppholder seg mye, men dette kan forventes på en beitemark.

Naturbeitemarka har stort behov for rydding av løvoppslag. Det er særlig mye oppslag av osp i tillegg til noe bjørk, selje, einer og gran (figur 4 og 5). Det er tydelig at dyra ikke klarer å holde dette nede med de siste årenes og dagens beitepress. Mye av oppslaget har vokst seg såpass stort at selv om beitepresset økes vil det like fullt være behov for manuell rydding. Det er også uheldig med mye store trær i bakkant av naturbeitemarka. Her er det tydelig på flyfoto fra 1963 at arealet fremsto som en del mer åpent. Trærne som er blitt svært store skaper en skyggevirksomhet på naturbeitemarka, samt bidrar til nytt oppslag av småtrær og busker. Her kan det med fordel ryddes en god del trær. Rydding må foregå over en lengre tidsperiode for ikke å gjødsle marka for mye gjennom påfølgende nedbrytning av stubber og røtter etter ryddingen. Osp bør ringbarkes for å hindre mer utbredelse enn allerede eksisterende oppslag på lokaliteten. Om ønskelig kan noen av de yngre ospetrærne forsøkes styves, dette kan gi et visuelt fint innslag i et gammelt kulturlandskap slik som det Gol bygdemuseum representerer.

Det er satt av en «korridor» på 1-2 meter mellom skigarden som omkranser tunet og det provisoriske plastgjerdet som avgrensar beitemarka (figur 5). Dette kan være for å forhindre gnag og belastning på skigarden. Da korridoren ikke har blitt skjøttet med slått og/eller rydding over lengre tid, har den fått utvikle seg til et relativt næringsrikt parti med mye høyvokste arter. Dette gir potensial for å gi en gjødslingseffekt på både slåttemark og naturbeitemark. Om ikke inngjerding av beitemarka kan føres helt inntil skigarden, bør «korridoren» skjøttes årlig med slått og fjerning av avfallet for å holde vegetasjonen nede, samt for å begrense gjødslingseffekten.

Den eksisterende naturtypefiguren for lokaliteten på Skaga i Naturbase strekker seg forbi museet og mot sørvest der det trolig i hovedsak har vært skjøttet med beitevirksomhet. I årene mellom 2011 og 2013 ble det oppført et hus i dette området. Her er det gjort mye planering av grunnen, og i forbindelse med dette er deler av den gamle naturbeitemarka gått tapt (figur 10 og 11). Den nedbygde delen blir derfor ikke inkludert i ny opptegning av lokaliteten på Skaga i 2022/23.

Areal i øst (tun med blant annet gammel stølsbu, badstue og skolestue):

Foreslått utvidelse: ca. 3 - 3,5 daa.

Naturtype og utforming (NiN): I hovedsak slåttemark. T32-C-20 Svakt kalkrik eng med klart hevdpreg, T32-C-21 Svakt kalkrik eng med preg av gjødsling og innslag av T32-C-10 Kalkrik høgstaude-eng/Kalkrik fukteng med klart hevdpreg

Det anbefales å utvide eksisterende naturtypefigur for lokaliteten på Skaga slik at engarealer og tilhørende kantsoner inkluderes i figuren (figur 6 og 7). Noe er i gjengroing eller brakklegging, og ryddebehovet i deler av utvidelsen er stort, men engene er svært artsrike og blant annet ble det funnet mye flekkgrisøre (NT) i

tilknytning til disse arealene. Særlig på stien opp mot stølsbuen langs gammelt steingjerde/rydningsrøys er det mye av arten.

Enga mellom stølsbua og badstua har et artsinventar knyttet til noe friskere eng. Arealet har trolig vært lett oppdyrket og gjødslet, men dette er lenge siden og den bør nå i hovedsak betraktes som natureng/semi-naturlig eng. Denne enga har nok vært i hevd lenge og også vært sporadisk slått de siste årene. Her er det mye engknoppurt, hvitmaure og fagerknoppurt med innslag av skogstorkenebb, mjørdurt, enghumleblom, hvitbladistel og ballblom i kantsoner. Det er også arter tilknyttet mer gjødslede forhold som en del hundegras og noe ugrasløvetann. Enga har nå tydelige tegn på brakklegging da arter som firkantperikum og småengkall (som gjerne øker under brakklegging) er representert i store mengder i enga (figur 8).

Rundt skolestua er det tydelige tegn på lett gjødsling, men stadig er arealet dominert av mye semi-naturlige arter. Her er det stort ryddebehov da gjengroing i flere partier har kommet langt. Området rundt skolestua er omkranset av flere større bjørk som skaper mye skygge (figur 9), dette kan blant annet ses i enga i form av større mosedekning. Her er det tilrådelig å fjerne et par av de store trærne. I tillegg er det mye skygge fra blant annet grantrær som står langs stien nedenfor skolestua. Disse er det ønskelig at hugges eller i det minste at det gjennomføres noe tynning, da skyggeeffekten fra trærne truer lyskrevende arter engarealene. De intakte engene, samt arealer under restaurering, sett under ett må ikke gjødsles og det bør prioriteres fortsatt rydding av løvoppslag i kantsonene og i lettere gjengrodde områder på lokalitetene. Rydding må foregå skånsomt og over tid, slik at ikke gjenværende rester (røtter, strøavfall o.l.) gjødsler lokaliteten under nedbryting. Optimalt sett bør mye av stubbene samt røttene også fjernes der det er mulig. Ryddeavfall fra eventuell rydding må ikke bli liggende på lokaliteten.

Hele området som er foreslått som utvidelse bør slås årlig på engarealene som er åpne. Etter at mer gjengrodde deler av arealene er blitt ryddet, skal disse partiene også slås. Om det skal beites på arealet bør dette helst foregå kun som høstbeite/etterbeite da i hvert fall deler av arealene må betraktes som ren slåttemark opprinnelig.

Figur 2. Artsrik veikant mellom Skagavegen og Gol bygdemuseum.

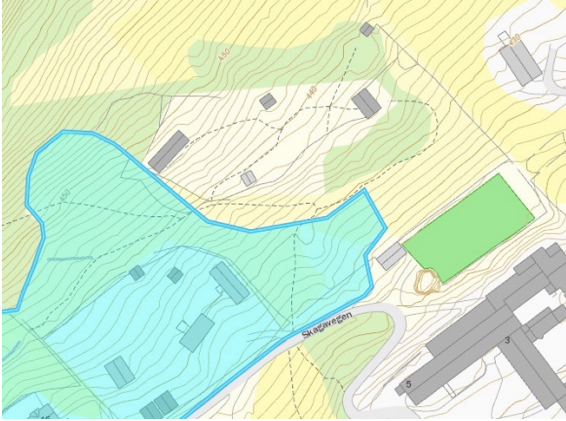
Figur 3. Tunet på Gol bygdemuseum.

Figur 4. Naturbeitemark ovenfor tunet på Gol bygdemuseum. Mye oppslag av osp i tillegg både gran, bjørk og eier.

Figur 5. «Korridor» mellom skigarden som omkranser tunet og bygdemuseet og provisorisk oppsatt inngjerding av beitemark (plastbånd med strøm). Mye nitrofil og høyvokst vegetasjon i korridoren.

Figur 6. Vestlig del av eksisterende naturtypefigur.

Figur 7. Anbefalt utvidelse av naturtypefigur i øst.

Figur 8. Enga mellom stølsbuen og badstua.

Figur 9. Gjengroing og brakklegging sett fra skolestua og oppover mot badstua (i høyre hjørne). Mye skyggevirking fra trær på og utenfor arealet.

Figur 11. Tidligere areal inkludert i lokaliteten på Skaga. Flyfoto fra 2011.

Figur 11. Arealet planert og bebygget mellom 2011 og 2013. Flyfoto fra 2013.

2.3 Tradisjonell og nåværende drift

I dag skjøttes engene på Gol bygdemuseum/Skaga av museet. Før dette har trolig gården Skaga vært skjøttet på tradisjonelt vis med lite gjødsling og oppdyrking, samt sen slått av engene. Det går stadig beitedyr på deler av lokaliteten ved museet, og dette har nok vært tradisjon fra gammelt av på mer ulendte og steinete partier rundt Skaga gård.

2.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen

Hevden på lokaliteten varierer fra god til nokså svak i noen partier. Det er tydelig at det er lang kontinuitet i skjøtselen av selve hovedtunet på museet, men andre områder har nok kun vært sporadisk skjøttet med slått. Ved årlig slått og rydding, samt restaurering av noen partier, vil lokaliteten kunne fremstå langt mer åpen. Dette vil også gi gunstige forhold for videre etablering og spredning av eng-arter fra de andre artsrike slåttemarkene på lokaliteten.

2.5 Artsmangfold og eventuelle observerte endringer

Det er et rikt arts mangfold av karplanter i området rundt Gol bygdemuseum/Skaga med forekomster av mange eng-arter. Under kartlegging i 2022 ble det blant annet notert prestekrage, dunkjempe, gjeldkarve, tirltunge, sølvmore, markjordbær, skogkløver, rødknapp, smørbukk, dunhavre, hvitmaure, granmose, engknoppurt, hvitmaure, gulmaure, gulaks, engtjæreblom, blåklokke, fagerknoppurt, hårsveve, ryllik, timotei, engsyre, smørbukk, hundegras, tveskjeggveronika, engsmelle, engnellik, legeveronika, kanelrose, firkantperikum, engfiol og flekkgrisøre (NT). Tidligere registreringer av Eriksen (1995) omfatter også vill-lin, vårveronika (VU) og marinøkkel. Det er også innslag av mer fuktbevende arter som skogstorkenebb, mjørdurt, enghumbleblom, hvitbladtistel, jåblom og ballblom i tilknytning til engene. Av beitemarkssopp ble det funnet en god del mønjevokssopp på tunet, og potensialet for å finne flere beitemarkssopp er stort.

2.6 Mål for verdifull slåttemark/naturbeitemark

HOVEDMÅL FOR LOKALITETEN:

Gjennom aktiv skjøtsel med beite, slått og krattrydding skal det verdifulle kulturlandskapet på Skaga/Gol bygdemuseum videreutvikles og bevares, med tilhørende rikt arts mangfold. Lokalitetene skal være uten fremmede arter og med lavt innhold av busker og trær. Økologiske prosesser skal fungere, med økende innslag av habitatspesialister knyttet til semi-naturlig eng.

EVENTUELLE SPESIFIKKE MÅL FOR DELOMRÅDER:

Utvidelse og restaurering av lokaliteten mot øst. Utvidelsen av lokaliteten skal etter restaurering fremstå åpen og med lavvokst engflora.

TILSTANDSMÅL FOR ENKELTE AV ARTENE:

- I åpne engarealer skal i hovedsak alt artsinventar tilknyttet semi-naturlig eng ligge på samme nivå som i 2022.
- I arealer som restaureres/ryddes skal i hovedsak alt artsinventar tilknyttet semi-naturlig eng øke i årene fremover etter som rydding er ferdigstilt og skjøtsel (slått og beite) av arealene gjennomføres årlig.
- Flekkgrisøre (NT) skal ha stabile eller økende bestander i utvidelsen av lokaliteten mot øst.

2.7 Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrensa periode)

RESTAURERINGSTILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKKE)
Rydding av løvoppslag og evt. noe einer i naturbeitemarka ovenfor og til dels på sidene av tunet på Gol bygdemuseum. Mest hensiktsmessig er det at rydding gjennomføres i vekstsesongen da oppslaget utarmes og har mindre risiko for å komme tilbake.	2023	Ca. 2 - 3 daa	Mai/juni - august
Flere større trær i bakkant av naturbeitemarka tas ned gradvis for å unngå gjødsling fra råtnende røtter. Trær og kratt kuttes så lavt som mulig for å unngå mer enn nødvendig gjødsling.	2023 - 2028	Ca. 1 - 2 daa	Mai/juni - august
Rydding av trær og kratt gjennomføres i øst i utvidelsen av lokaliteten på Skaga. Rydding gjøres gradvis for å unngå gjødsling fra råtnende røtter. Trær og kratt kuttes så lavt som mulig for å lette slått.	2023 - 2025	Ca. 1 - 2 daa	Mai/juni - august

2.8 Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig)

2.8.1 Slått

SLÅTTETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKKE)
Slått gjennomføres på og rundt tunet på Gol bygdemuseum. Slåtten inkluderer artsrik veikant.	Årlig	Ca. 5,6 daa	I slutten av juli - august
Gresset bakketørkes 2-3 dager og vendes gjerne et par ganger med rive før det rakes sammen og fjernes. Om det ikke brukes til husdyrfôr skal det deponeres i god avstand til slåttemark slik at det ikke gir gjødslingseffekt på arealene.	Årlig	Ca. 5 daa	Etter slått
Grundig slått og eventuell supplerende rydding i kantsoner, rundt steiner og bygninger i tilknytning til tunet. Gjennomføres gjerne i vekstsesongen.	Årlig	Ca. 0,5 daa	Mai - august
Slått gjennomføres der det er mulig i utvidelsen av lokaliteten i øst. Eng mellom stølsbu og badstu, samt andre åpne partier slås. Gresset bakketørkes og fjernes fra området.	Årlig	Ca. 1 - 2 daa	I slutten av juli - august

2.8.2 Beite

BEITETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSROM (MND/UKJE)
Naturbeitemarka ovenfor tunet på museet og vestover beites med tilsvarende eller noe høyere beitetrykk enn i 2022.	Årlig	Ca. 8,5 daa	Juni - okt
Løvoppslag, einer og kratt ryddes manuelt på hele lokaliteten ved behov.	Årlig	Ca. 1 -2 daa	Mai - aug
ANDRE AKTUELLE SKJØTSELSTILTAK:			
«Korridor» mellom skigard og inngjerding av naturbeitemark skjøttes enten ved å bli innlemmet i beitet eller ved årlig slått/rydding. Ved slått/rydding bør dette gjentas to ganger i vekstsesongen. Gress og ryddeavfall fra dette området fjernes uten bakketørking for å unngå ytterligere gjødsling.	Årlig frem til vegetasjonen er mindre gjødslingspreget	Ca. 0,1 daa	Juni - aug

GENERELT GJELDER FOR SKJØTSELSSLÅTT (FOR FORKLARING SE VEILEDNINGSHEFTE):

- Slåtten bør skje etter at de fleste artene har blomstret og satt frø (som regel ikke før i siste halvdel av juli). **Slåttetidspunktet vil variere fra år til år ut fra variasjoner i været og vekstsesongen.** Følg derfor med på blomstring og frøsetting!
- Graset bakketørkes 2-3 dager før det fjernes fra området.
- Områdene kan slås med liten lett traktor med slåmaskin, tohjuls slåmaskin eller ljà, avhengig av bratthet. Kantklipper med kniv (ikke tråd) kan benyttes på mindre areal der det er vanskelig å komme til med maskiner.
- Ikke bruk tunge maskiner som kan påføre komprimering av jorda og kjøreskader spesielt i fuktige partier.
- Unngå bruk av kunstgjødsel, gylle eller husdyrgjødsel (utover hva dyrene evt. tilfører selv ved beite).

2.8.3 Økonomi

Skjøtsel og restaurering

TILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	TAL DAA OG KOSTNAD/DAA	KONTROLL (DATO)
RESTAURERINGSTILTAK (ENGANGSTILTAK ELLER TILTAK SOM GJENNOMFØRES OVER EN AVGRENSA PERIODE): <ul style="list-style-type: none"> • Flere større trær i bakkant av naturbeitemarka tas ned gradvis for å unngå gjødsling fra råtnende røtter. • Rydding av trær og kratt gjennomføres i øst i utvidelsen av lokaliteten på Skaga. • Rydding av løvoppslag og evt. noe einer i naturbeitemarka ovenfor og til dels på sidene av tunet på Gol bygdemuseum. 	I årene 2023 - 2028	Ca. 2-4 daa totalt for alle tiltakene	

<p>SKJØTSELSTILTAK SLÅTT (TILTAK SOM GJENTAS ÅRLIG):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slått gjennomføres på og rundt tunet på Gol bygdemuseum. Slåtten inkluderer artsrik veikant. • Grundig slått og eventuell supplerende rydding i kantsoner, rundt steiner og bygninger i tilknytning til tunet. • Slått gjennomføres der det er mulig i utvidelsen av lokaliteten i øst. Eng mellom stølsbu og badstu, samt andre åpne partier slås. Etter hvert som arealene blir ryddet kan slåtten utvides. 	<p>Årlig</p> <p>Årlig</p> <p>Årlig (samt etter rydding/restaurering)</p>	<p>Ca. 5,6 daa</p> <p>Ca. 0,5 daa</p> <p>Ca. 1-2 daa</p>	
<p>SKJØTSELSTILTAK BEITE (TILTAK SOM GJENTAS ÅRLIG):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Naturbeitemarka ovenfor tunet på museet og vestover beites med tilsvarende eller noe høyere beitetrykk enn i 2022. • Løvoppslag, einer og kratt ryddes manuelt på hele lokaliteten ved behov. 		<p>Ca. 8,5 daa</p> <p>Ca. 1-2 daa</p>	

2.9 Oppfølging av skjøtelsesplanen

<p>NESTE REVIDERING/EVALUERES ÅR:</p> <p>2027/2028</p>
<p>BEHOV FOR YTTERLIGERE REGISTRERING AV SPESIFIKKE NATURTYPER OG/ELLER ARTSGRUPPER:</p> <p>Beitemarkssopp bør ettersøkes og registreres i et gunstig soppår.</p>
<p>GJENNOMFØRTE ELLER PÅBEGYNT TILTAK SOM ER FINANSIERT DE SISTE 5 ÅRA:</p>
<p>PERSON(-ER) SOM HAR ANSVAR FOR Å GJENNOMFØRE TILTAKENE I SKJØTSELSPANEN:</p> <p>Gol bygdemuseum/Hallingdal museum</p>

2.10 Bilder

Rydningrøyser opp mot stølsbuen på utvidelsen av lokaliteten i øst. Her ble det registrert mye flekkgrisøre (NT) i 2022.

Fuktigere engpartier finnes blant annet rundt den gamle badstuen. Her er gjengroingen dels kommet langt.

Lyskrevende og tørketålende arter finnes i tilknytning til de mange gamle steinrøysene og på husmurene rundt Gol bygdemuseum. Her fra tunet på gamle Skaga gård.